

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΛΠΑΔΑΚΗΣ

Εντεταλμένος Ερευνητής, Κέντρο Ιστορίας
του Νεωτέρου Ελληνισμού, Ακαδημία Αθηνών

**Ο ΕΘΝΟΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ
ΤΗΣ ΣΕΡΡΑΪΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

Παναγιώτης Καρακολίδης
*Η πνευματική και εκπαιδευτική κίνηση της πόλης
των Σερρών κατά την ύστερη οθωμανοκρατία,
Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2019, σσ. 138.*

Στην πυκνή και ιδιαίτερα κατατοπιστική μελέτη του, ο εκπαιδευτικός κ. Παναγιώτης Καρακολίδης εστιάζει την προσοχή του στην εκπαιδευτική και πνευματική κίνηση που σημειώθηκε στις Σέρρες της ύστερης οθωμανικής περιόδου με επίκεντρο κυρίως την ελληνική κοινότητα αλλά και με πολλές αναφορές στη μουσουλμανική καθώς και την εβραϊκή. Καταγράφει δε και την αντίστοιχη εκπαιδευτική δράση των Σερρών από την πλευρά των διεκδικητών της Μακεδονίας, ήτοι της Βουλγαρίας, της Σερβίας και της Ρουμανίας. Σε αυτό το πλαίσιο, προσεγγίζει το αντικείμενό του στο ευρύτερο πλαίσιο της σερραϊκής κοινότητας, των κανόνων και θεσμών που διέπουν τη λειτουργία των σχολείων, των σωματείων, των βιβλιοθηκών και άλλων πολιτισμικών φορέων της πόλης ενώ αναφέρεται εκτενώς και στις πνευματικές ανταλλαγές και σχέσεις που αναπτύχθηκαν με άλλες πόλεις, συμπεριλαμβανομένης της Αθήνας καθώς και της Κωνσταντινούπολης.

Στη σκιά της ανόδου του πανσλαβισμού, μια μεγάλη πλειάδα μορφωτικών και πολιτιστικών φορέων στην ελληνορθόδοξη κοινότητα των Σερρών μορφοποιήθηκε στο πρότυπο των προεπαναστατικών μυστικών οργανώσεων προκειμένου να λειτουργήσουν ως παραπληρωματικό μοχλό υποστήριξης των μακεδονομάχων. Το έναυσμα δόθηκε το 1870 με την εγκαθίδρυση του Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Σερρών (ΜΦΣΣ) από το υποπροξενείο, τότε, Σερρών και εκπροσώπους επαγγελματιών σωματείων. Έτσι, με άξονα το ΜΦΣΣ, το οποίο θα εξελισσόταν σε ρυθμιστή των ενδοκοινοτικών διαφορών και φορέα εμφύσησης ενός ρεύμα-

τος ρομαντικού εθνικισμού στην κοινότητα, οι οργανώσεις αυτές καθιέρωσαν τις συντεταγμένες της εκπαιδευτικής και πολιτιστικής ζωής των επόμενων δεκαετιών στις Σέρρες, υιοθετώντας το γερμανικό μοντέλο εκπαίδευσης που προσιδίαζε στο βουαρδικό σύστημα και διαποτιζόταν από τις αρχές του ουμανισμού, του ιδεαλισμού και της θετικιστικής παιδαγωγικής μεθόδου.

Την ίδια στιγμή, η πνευματική ακμή που γέννησε η κίνηση των Σερρών και η σύνδεσή του με ένα ευρύ δίκτυο γειτονικών κοινοτήτων (Μελένικο, Αλιστράτη, Δεμίρ Ισάρ, Νιγρίτα, Θεσσαλονίκη) ανταλλαγής τεχνογνωσίας καθώς και εκπαιδευτικού προσωπικού (με πλέον φωτισμένη περίπτωση αυτή του δραστήριου σχολάρχη Δημήτριου Μαρούλη) προσέδωσε σημαντική ευελιξία και κατέστησε ιδιαίτερα αποτελεσματικό στο όλο εγχείρημα, σε αντιδιαστολή με το φύσει περιορισμένο εύρος δράσεων και αλληλεπίδρασης με νέα ρεύματα σκέψης που υπαγόρευε ο υδροκεφαλισμός της πρωτεύουσας. Εν τέλει, οι σερραϊκοί φορείς κατέληξαν να διαδραματίζουν ένα ρόλο αμιγώς πολιτικό, ασκώντας πολιτικές ρήξης με έναν τρόπο που δεν μπορούσαν να κάνει η κοινοτική αυτοδιοίκηση ή το επίσημο ελληνικό κράτος μέσα από τις προξενικές αρχές. Επιπλέον, στο εσωτερικό των Σερρών, όπως τονίζει ο Καρακολίδης οι οργανώσεις αυτές εξελίχθηκαν σε *«μέσα ενίσχυσης της κοινοτικής αλληλεγγύης, παρέχοντας υποστήριξη σε κάθε αδύναμο μέλος και λειαινώντας τις ταξικές διαχωριστικές γραμμές»*, ενισχύοντας έτσι την κοινωνική συνοχή της ελληνικής κοινότητας στο πλαίσιο της εθνικής ομοιομορφίας που προήγαγε το αθηνοκεντρικό ελληνικό βασίλειο.

Άξια μνείας είναι και η αναφορά του έργου στις μουσουλμανικές και εβραϊκές κοινότητες των Σερρών, οι οποίες παρά τις αντίστοιχες ενδοκοινοτικές διαμάχες που τις διαιρούσαν, κατάφεραν να πετύχουν τους χαμηλού βεληνεκούς πολιτιστικούς στόχους τους και εν τέλει να διατηρήσουν την ιδιοπροσωπία και την ενότητά τους έναντι της ελληνικής πλειονότητας. Σε αντιδιαστολή με αυτές, οι στόχοι των δικτύων που προσπαθούσαν να οικοδομήσουν οι υπόλοιποι συνδιεκδικητές της οθωμανικής Μακεδονίας, είτε αυτοί διέθεταν μακροχρόνια (Βουλγαρία) είτε βραχυχρόνια παρουσία (Σερβία, Ρουμανία) στα σερραϊκά εκπαιδευτικά πράγματα, εντούτοις δεν τελεσφόρησαν αφού, όπως καταδεικνύει και η μελέτη, *«δεν στηριζόνταν σε υπαρκτές κοινότητες της πόλης με*

προηγούμενη εκπαιδευτική και πνευματική παράδοση».

Με το έργο του αυτό, το οποίο συνθέτει πρωτογενές υλικό αλλά και ποικίλες δευτερογενείς πηγές, ο κ. Καρακολίδης συνεισφέρει σημαντικά στη συζήτηση για την πνευματική και εκπαιδευτική κίνηση των οθωμανοκρατούμενων Σερρών μέχρι το τέλος της οθωμανικής διοίκησής της το 1912. Περαιτέρω, υιοθετώντας μια διεπιστημονική και συνάμα ιστορικοσυγκριτική μεθοδολογία, δεν μεταχειρίζεται τις Σέρρες αποκεκομμένες από το ευρύτερο πλαίσιο τους αλλά τις εντάσσει στο διπλωματικό και πολιτικό πεδίο της περιόδου. Υπό το πρίσμα των εντεινόμενων ανταγωνισμών στην περιοχή με αφετηρία την ίδρυση της βουλγαρικής Εξαρχίας το 1870, προχωρά στην εξέταση μιας σειράς ιστορικών εκφάνσεων του θέματος όπως είναι οι ενδοκοινοτικές έριδες, τα αίτια για την επιλογή του γερμανικού εκπαιδευτικού μοντέλου, το γλωσσικό ζήτημα στις ελληνικές κοινότητες, το φαινόμενο των ευεργετών, την εκπαίδευση θηλέων, την εκδοτική παραγωγή καθώς και τη θεατρική και μουσική θεματολογία της περιόδου. Τούτων δοθέντων, ο συγγραφέας πετυχαίνει το σκοπό του να προσφέρει *«το πανόραμα της εκπαιδευτικής και πνευματικής ακτινοβολίας των Σερρών στην ύστερη οθωμανοκρατία».*